

Jaarverslag van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg

Voor een individuele eigenaar in een pand, dat geen monument is, gaat die redenering inderdaad op: het pand kan gesloopt worden en er kan een nieuw worden gebouwd. Een monument kan echter niet gesloopt worden. De eigenaar kan het pand wel verlaten en elders nieuwbouw plegen, maar dan moet de nieuwe eigenaar van het monument de restauratie op zich nemen. Waar de Rijksdienst vermeldt, dat in het verleden veel monumenten hun voortbestaan te danken hadden aan slechte economische tijden, kon dan alleen omdat monumenten toen nog wel het alternatief van sloop kenden. De stille hoop van de Rijksdienst, dat er ook in slechte tijden nog lichtpuntjes zijn, kan derhalve noch op economische noch op historische gronden worden verdedigd. Hoogstens kan de economische teruggang tot minder ingrijpende verbouwingen leiden, maar het aldus uitgespaarde geld zal zeker niet tot meer restauraties elders leiden.

Verder is, om onderhoud of eenvoudige restauraties mogelijk te maken, juist in economisch slechte tijden subsidie noodzakelijk. De Rijksdienst haast zich dan ook met te zeggen, dat wel voldoende subsidiegelden ter beschikking moeten worden gesteld. Nu is het juist het kenmerk van de huidige recessie dat de regering, net als in de jaren dertig, meent ook háár uitgaven te moeten verminderen. De subsidiekraan wordt langzaam dichtgedraaid.

De geringe economische mogelijkheden en het gebrek aan subsidies hebben er de laatste jaren toe geleid, dat steeds minder eigenaren in staat waren om in afwachting van subsidiegelden al met de restauratie te beginnen (zie tabel). Verder zullen de meeste indieners van aanvragen wel weer bericht krijgen, dat zij het volgende jaar opnieuw een verzoek moeten indienen (de in 1979 binnengekomen subsidiezoekers waren drie maal zo erg als het in dat jaar beschikbare subsidiebedrag). De Rijks-

Met enige vertraging is in december 1980 het jaarverslag van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg over 1979 afgekomen. Het jaarverslag toont duidelijk de sporen van de in 1980 op gang gekomen discussie over de monumentenzorg – en van de economische teruggang. Met betrekking tot die teruggang in de economie ontwikkelt de Rijksdienst een curieuze theorie: verwacht wordt namelijk een opleving van de belangstelling voor restauratie en meer aandacht voor het in stand houden van gebouwen. De redenering luidt, dat de verslechterende economische situatie het doen van investeringen in nieuwbouw of in complete verbouwingen, onaantrekkelijk maakt. Noodgedwongen blijft dan alleen herstel en verbouw over.

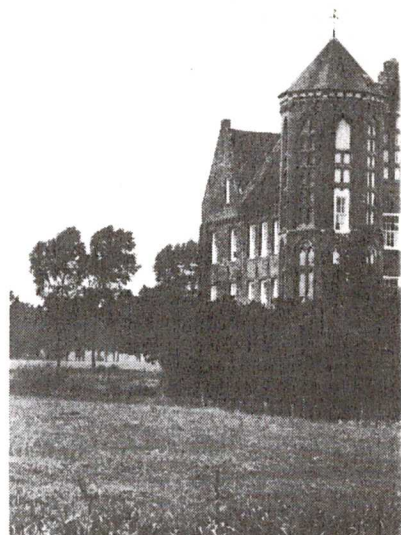
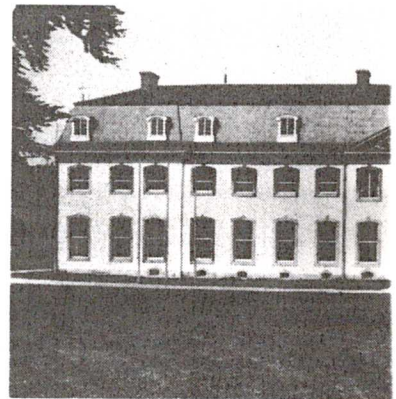
dienst constateert tevens dat veel mensen hun aanvraag niet vernieuwen, wat gezien de lange wachttijden geen verwondering zal wekken.

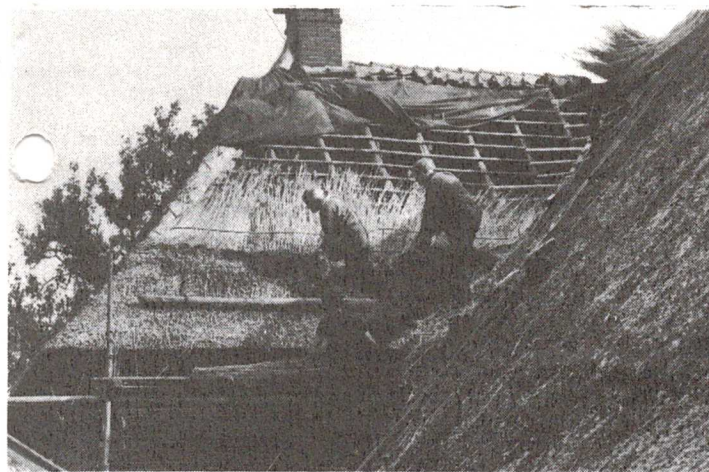
Deze ontwikkelingen baren ons zorgen. Het is immers bekend dat de bereidheid om te restaureren bij opdrachtgevers van woonhuisrestauraties vrij kort duurt. In tegenstelling tot de opdrachtgevers van grote restauraties (kerken, molens enz.) hangt hun initiatief af van toevallige gebeurtenissen, zoals opslag, een erfenis en dergelijke. Het is dan ook belangrijk dat een dergelijk moment niet onbenut voorbijgaat. Onvoldoende subsidies doen dat echter. Het is dan ook te betreuren, dat van het toch al lage subsidiebudget, slechts een gering deel naar woonhuismonumenten toe gaat (35%). Dit alles is ook een zorgwekkende situatie, omdat uitstel van een restauratie of een noodvoorziening alleen maar afstel betekent in ruil voor hogere kosten later.

In dit verband is het belangrijk op te merken, dat het jaarverslag op blz. 95 met name de subsidiestop zelf noemt. Dit is vooral belangrijk, omdat deze subsidiestop tot op heden door bewindvoerders in alle toonaarden is ontkend.

Soberheid

De grote soberheid die nu bij restauraties wordt betracht en het grotere aantal restauraties, komen de Rijksdienst overigens goed van pas. De dienst heeft in het verleden geconstateerd, dat monumenten veelal te spectaculair worden opgeknapt, wat altijd tot verlies van historische waarden moest leiden, omdat gebouwen te veel van latere toevoegingen en veranderingen werden ontdaan. Ook werden beeldondersteunende panden in beschermde stads- en dorpsgezichten te vaak als monument gerestaureerd, terwijl het eigenlijk alleen de bedoeling is dat deze panden gerenoveerd worden en geschikt blijven voor be-

drs. ir. A. Dreimuller

drs. A. van Hooren

woning. Een derde klacht van de Rijksdienst is het overheersen van economische motieven bij de restauratie van panden met weinig opvallende historische kenmerken.

De pogingen van de dienst om het historische aspect meer tot zijn recht te laten komen en restauraties eenvoudiger te houden heeft ook een duidelijke financiële achtergrond. Jaarlijks bedragen de subsidies die op grond van begrotingsoverschrijdingen van restauratiewerken worden uitgekeerd ruim de helft van het jaarlijks beschikbare subsidiebudget. Er blijft dus maar weinig over voor nieuwe activiteiten.

Bemoeizucht

De dienst wil nu door een strakere begeleiding in de fase van het opstellen van het bouwplan voorkomen dat alle bovengenoemde problemen van „verkeerd” en te duur restaureren worden voorkomen. Het logische gevolg is dat de Rijksdienst moet constateren dat zij in toenemende mate van bemoeizucht wordt beschuldigd. Zij legt aan derden immers haar opvattingen over restaureren op. Het gemak waarmee de dienst zichzelf het gelijk in deze situatie geeft, kan toch wel bekritiseerd worden. Het gaat er namelijk niet zo zeer om of de Rijksdienst een goede of foute opvatting heeft over hoe

er gerestaureerd moet worden, maar over de wijze waarop die mening aan anderen wordt opgelegd. Het jaarverslag spreekt over „de subjectieve opvattingen omtrent het historisch uiterlijk van de gebouwde omgeving” van de verbouwende eigenaar of ontwerper en over haar eigen „zoveel mogelijk geobjectiveerde interpretatie van wat de historische bebouwing zelf in haar stedenbouwkundige context te zeggen heeft”.

De door de Rijksdienst bekritiseerde „subjectieve opvattingen” (van de opdrachtgever) hebben in het verleden geleid tot veranderingen in bestaande gebouwen, die nu in een „geobjectiveerde interpretatie” (van de Rijksdienst) moeten blijven bestaan. In de praktijk lukt het veel opdrachtgevers toch wel om een belangrijk deel van de door hen gewenste eigentijdse aanpassingen in overleg met de Rijksdienst te realiseren. De kans is echter aanwezig dat dit in de toekomst meer conflicten zal opleveren. Door zichzelf het odium van een niet-bestaande objectiviteit te geven stelt de Rijksdienst zich te autoritair en te weinig flexibel op in de discussies rond dit onderwerp. De dienst heeft haar bijzondere verantwoordelijkheid voor het in de hand houden van de kosten en het bewaken van belangrijke cultuur-historische aspecten in een gebouw. Hoe en wat gerestaureerd zal worden, moet echter meer gestructureerd en gelijkwaardig voor alle partijen gebeuren, dan in het verleden het geval is geweest. Met name bij de restauratie- en renovatiewerkzaamheden in beschermde stads- en dorpsgezichten en bij het opknappen van het jonge monumentenbestand zal een grotere rol voor bewoners en omwonenden moeten worden weggelegd. Alleen zo kan worden voorkomen dat de Rijksdienst en het restaureren zich te ver van de maatschappij af gaan bewegen.

Door particulieren voorgefinancierde subsidies bij goedgekeurde en in uitvoering genomen restauraties, welke in latere dienstjaren zullen worden gesubsidieerd 1974 t/m 1979; aantallen, nominale bedragen, reële bedragen en de gemiddelde reële subsidie per restauratie (× f 1000 gulden).

jaar	aantal	nominaal subsidie bedrag	reëel subsidie bedrag	gemiddeld reëel subsidiebedrag per restauratie
1974	158	14362	14362	90,9
1975	186	15655	14104	75,8
1976	130	15684	13180	101,4
1977	139	17831	13407	96,5
1978	104	9980	6931	66,6
1979	155	14403	8946	58,5

Bron jaar, aantal, nominaal subsidiebedrag: Jaarverslagen 1974 t/m 1979 van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Restauratiekosten-indexcijfer 1974=100; 1975=111; 1976=119; 1977=133; 1978=144; 1979=161.